

İHRACAT AZALIYOR, DIŞ TİCARET AÇIĞI ARTIYOR

Zümrüt İmamoğlu[†] ve Barış Soybilgen[‡]

Yönetici Özeti

TÜİK'in açıkladığı rakamlara göre Türkiye'nin ihracatı Ekim ayında geçtiğimiz yılın aynı ayına göre yüzde 8,8 oranında artarken ithalat yüzde 35,5 arttı. İhracat ve ithalatta aydan aya değişimler dalgalı seyretmekle beraber mevsimsellikten arındırılmış rakamlarla bakıldığında ihracatın Mayıs ayından itibaren azalış trendine girdiği görülüyor.¹ Mayıs-Eylül dönemi arasında ihracatta aylık ortalama azalış yüzde 1,5 oldu.² İthalatta ise artış trendi sürüyor; aynı dönemde ithalatta aylık ortalama artış hızı yüzde 2,9'a ulaştı.

İhracattaki azalış en fazla ana metal sanayi, kok kömürü ve rafine edilmiş petrol ile radyo, televizyon ve haberleşme cihazlarında görüldü. Üçüncü çeyrekte, ikinci çeyrek ile kıyaslandığında hemen hemen tüm sektörlerde ihracatta yavaşlama ya da küçülme gözlemlendi. İthalattaki artış ise büyük oranda aramalı ithalatından kaynaklandı. Tüketim ve yatırım malı ithalatı da artmaya devam etti.

Bu gelişmeler ışığında üçüncü çeyrekte, hizmet dengesi pozitif olmasına rağmen, net dış talebin büyümeye azaltıcı yönde katkı yapmasını bekliyoruz.

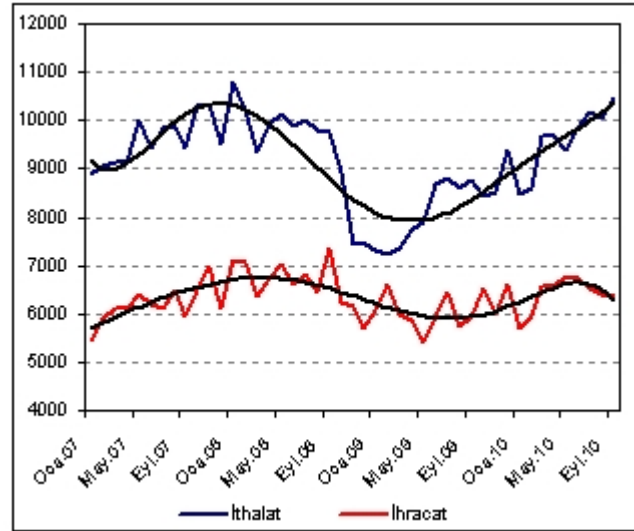
[†] Dr. Zümrüt İmamoğlu, Betam, Uzman Araştırmacı.
zumrut.imamoglu@bahcesehir.edu.tr

[‡] Barış Soybilgen, Betam, Araştırma Görevlisi.
baris.soybilgen@bahcesehir.edu.tr

¹TÜİK'in açıkladığı dolar bazlı ithalat-ihracat birim değer endeksiyle reel'e çevrilmiştir.

²TÜİK Ekim ayı fiyat endeksini henüz açıklamadığı için, bu araştırma notunda Eylül ayına kadar veriler kullanıldı.

Şekil 1: İhracat ve ithalat (reel, mevsim ve takvim etkilerinden arındırılmış, milyon \$)

Kaynak: TÜİK, Betam.

İhracat son dört aydır azalıyor

Şekil 1'de ihracat ve ithalatta reel ve mevsimsellikten arındırılmış rakamlarla Ocak 2007'den itibaren aylık değişimler gösterilmekte. Şekilde görüldüğü gibi kriz sürecinde ithalattaki düşüş ihracattakinden çok daha büyük oldu ve dış ticaret açığı küçüldü. Krizden çıkış sürecinde de ithalattaki artış hızı ihracattan daha yüksek oldu. Şubat 2009-Eylül 2010 döneminde ithalat aylık ortalama yüzde 2,4 arttı. İhracatta ise yükselişin sürdüğü 12 ay (Mayıs 2009 - Mayıs 2010) boyunca ortalama aylık artış hızı yüzde 2,1 oldu.

Ekonomik durgunluklarda ithalatın ihracattan daha fazla düşmesi beklenir. Durgunluğa giriş

sürecinde dış ticaret açığı azalır, durgunluktan çıkış dönemlerindeyse artar. Türkiye için de küresel kriz sürecinde böyle olduğunu görüyoruz. Ancak ihracattaki yükseliş trendinin Mayıs ayından itibaren durmasıyla ihracatın düşmeye başlaması üzerinde önemle durulması gereken bir gelişmedir. Mayıs-Eylül 2010 döneminde mevsimsellikten arındırılmış rakamlarla reel ihracatın ortalama aylık düşüş hızı yüzde 1,5 olurken, reel ihracat Mayıs-Eylül döneminde toplamda yüzde 6 oranında azaldı.

İhracattaki düşüşün kaynakları

Toplam ihracat trendi ağırlıklı olarak imalat sanayini takip ediyor. Şekil 2'de ihracat oranının yüksek olduğu önemli kalemlerde bir önceki çeyreğine göre değişim gösterilmekte. Kriz sürecinde otomotiv sanayinde büyük bir dalgalanma görüyoruz. Tekstil ve giyim eşyaları sektörleri ile makina ve teçhizat da krizin etkisi belirgin bir şekilde görülüyor.

Ana metal sanayindeki değişimler ise oldukça düzensiz ve şiddetli. ³ Son aylarda gözlemlediğimiz düşüş trendinin bu dalgalanmalardan kaynaklanıp kaynaklanmadığını görmek için ana metal sanayi hariç ihracatı inceledik. Şekil 3'te toplam ihracat ve ana metal sektörü hariç ihracatın aydan aya nasıl değiştiği gösterilmekte. Ana metal sanayini hesapların dışında tuttuğumuzda ihracat Haziran ayından itibaren azalmaya başlıyor. Düşüş hızı toplam ihracatınkiyle hemen hemen aynı, ayda ortalama yüzde 1,4. Dolayısıyla ihracattaki azalış yalnızca bu sektördeki dalgalanmalardan kaynaklanmıyor.

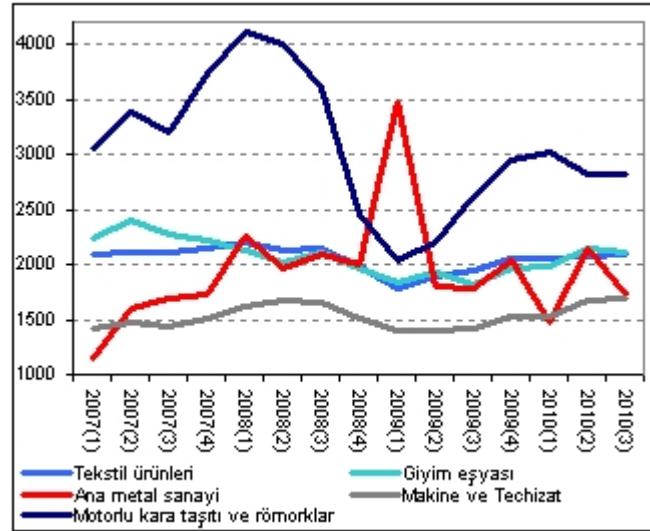
İmalat sanayinin diğer altkalemlerine baktığımızda 2010'un üçüncü çeyreğinde sektörlerin büyük kısmında ikinci çeyreğe kıyasla ihracatta yavaşlama ve bazılarında da düşüş görüyoruz. Şekil 5'te sektörel bazda ihracattaki değişim gösterilmekte.⁴En büyük düşüş ana metal sanayinin yanında, kok kömürü ve rafine edilmiş petrol ile radyo, televizyon ve haberleşme cihazları sektörlerinde görülüyor. Bunun yanında elektrikli makina ve cihazlar ile giyim eşyası sektörlerinde de ihracatta azalma var. İkinci çeyrekte ise hemen

³Altın ihracatı da bu sanayi altında görüldüğü için dalgalanmalar oldukça düzensiz.

⁴Ana metal sektörü hareketleri çok dalgalı olduğu için şekil 5'e konulmadı. Ana metal sanayinde ihracat 2. çeyrekte yüzde 46.8 arttı, 3. çeyrekte ise yüzde 20 küçüldü.

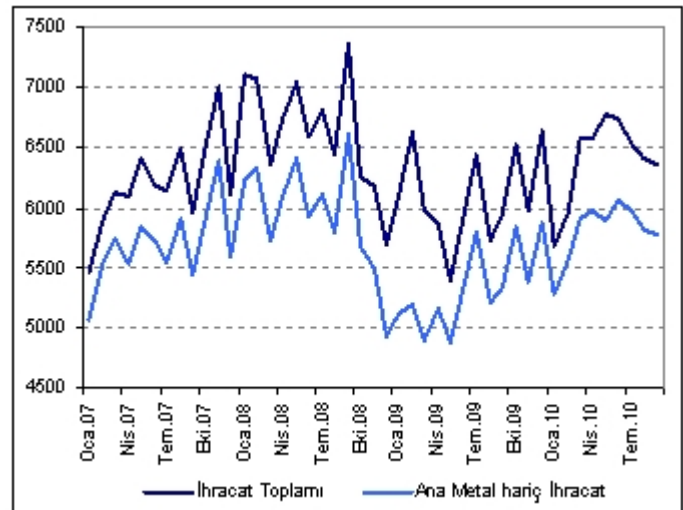
hemen tüm sektörlerin ihracatında artış olmuştur. Yavaşlamanın sektörler arasında bu kadar yaygın oluşu kur etkisinin ihracat üzerinde etkilerinin görülmeye başlandığına işaret ediyor olabilir.

Şekil 2: Başlıca sanayi kolları ihracatında çeyrekten çeyreğe değişim (reel, mevsim ve takvim etkilerinden arındırılmış, milyon \$)

Kaynak: TÜİK, Betam. Alt kalemlerin her biri TÜİK'in açıkladığı kendi ihracat birim endeksleri kullanılarak reele çevrilmiştir ve mevsimsel etkiden arındırılmıştır.

Şekil 3: Toplam ihracat (reel, mevsim ve takvim etkilerinden arındırılmış, milyon \$)

Kaynak: TÜİK, Betam. Alt kalemlerin her biri TÜİK'in açıkladığı kendi ihracat birim endeksleri kullanılarak reele çevrilmiştir ve mevsimsel etkiden arındırılmıştır.

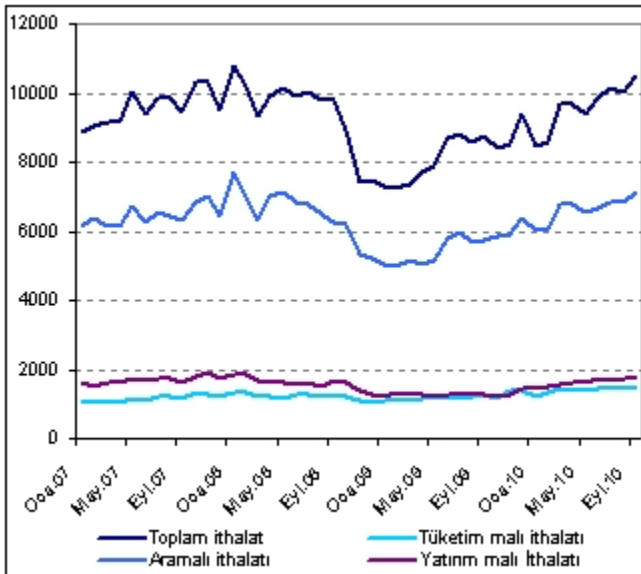
İthalattaki artışın kaynakları

İthalatta artış trendi devam ediyor. Şekil 4 ithalattaki aylık değişimleri reel ve mevsimsellikten arındırılmış rakamlarla gösteriyor. Toplam ithalat dip noktası olan Şubat 2009'dan Eylül 2010'a ayda ortalama yüzde 2,4 arttı. İhracatın düşmekte olduğu Mayıs-Eylül döneminde ise ithalat ayda ortalama yüzde 2,9 arttı.

Şekil 6'da çeyrekten çeyreğe büyüme oranlarına baktığımızda aramalı ve tüketim malı ithalatının 2009'un 2. çeyreğinden itibaren, yatırım malı ithalatının ise biraz daha geç, 2009'un 3. çeyreğinden itibaren artmaya başladığını görüyoruz. Tüketim ve aramalı ithalatının 2. çeyrekte yükselmeye başlamasında hükümetin Mart 2009'da beyaz eşya, otomotiv ve elektronik cihazların vergilerin indirmesinin etkisi olduğunu düşünüyoruz.

2010'un üçüncü çeyreğinde tüketim malı ithalatındaki artış, aramalı ve yatırım malı ithalatındaki artıştan daha yüksek. Tüketim malı ithalatı yüzde 6,9 artarken, aramalı ve yatırım malı ithalatı yüzde 3,8 oranında artıyor.

Şekil 4: İthalat aylık değişim detayı (reel, mevsim ve takvim etkilerinden arındırılmış, milyon \$)

Kaynak: TÜİK, Betam. Alt kalemlerin her biri TÜİK'in açıkladığı kendi ithalat birim endeksleri kullanılarak reelde çevrilmiştir ve mevsimsel etkiden arındırılmıştır.

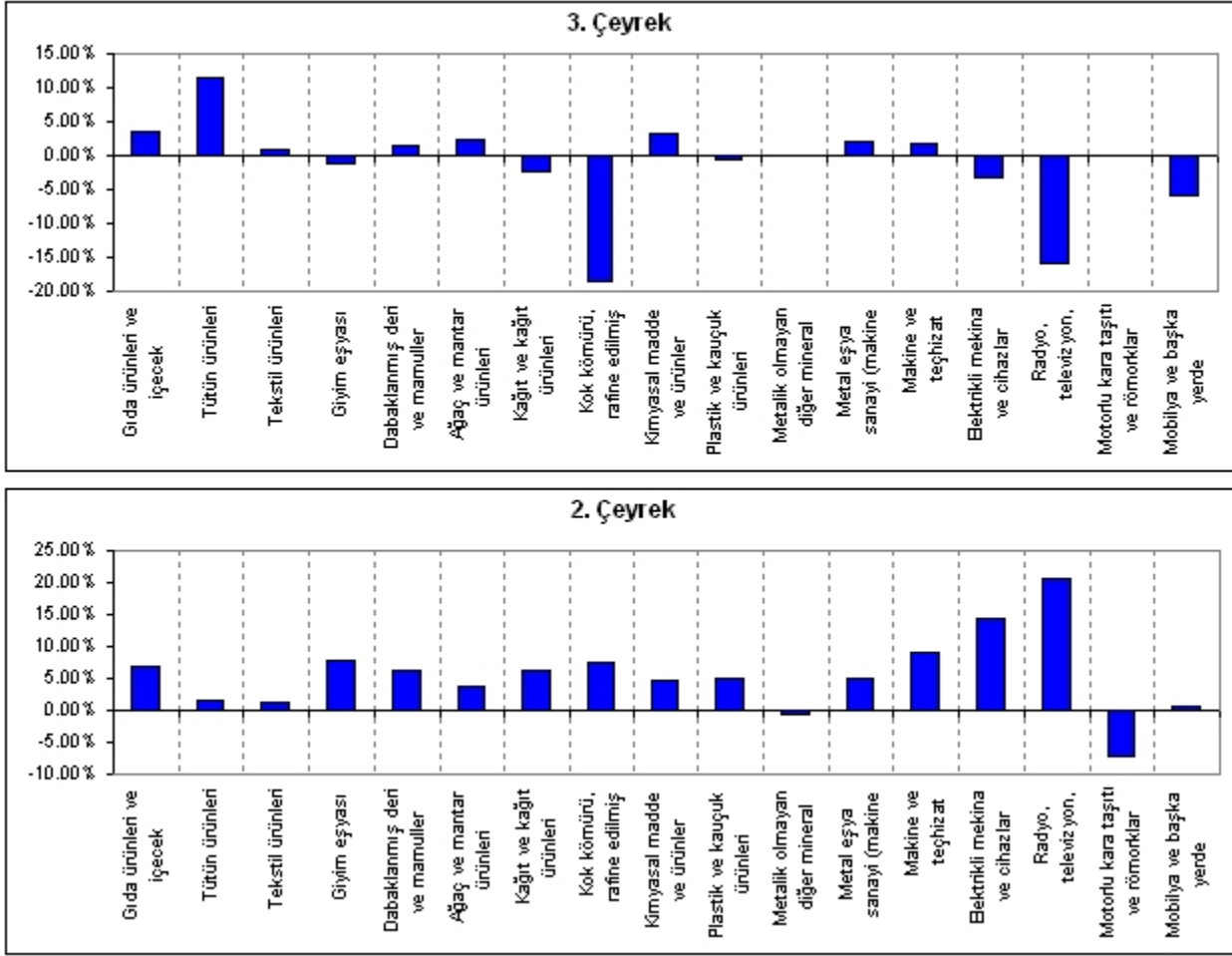
Dış ticaret açığı artıyor

İhracattaki düşüş trendinin ne kadar süreceğini bilmiyoruz. Ana metal sanayindeki (altın dahil) büyük dalgalanmaların etkisi önemli görünüyor. İmalat sanayinde Eylül ayında bazı olumlu sinyaller var. Ancak toplam ihracatın tekrar yükseliş trendine geçmesi için Avrupa da talebin toparlanmaya devam etmesi gerekiyor.

2010'un ikinci çeyreğinde Almanya'da beklenin üzerinde gerçekleşen büyümenin üçüncü çeyrekte yavaşlamış olması, İrlanda ile devam eden borç krizinin Portekiz ve İspanya sıçrama riski toparlanmanın yavaş devam edeceğini gösteriyor. Almanya ve Avrupa'nın büyüme hızları ikinci çeyrekte sırasıyla yüzde 2,3 ve 1,0 iken, üçüncü çeyrekte yine sırasıyla yüzde 0,7 ve 0,4'e düştü.

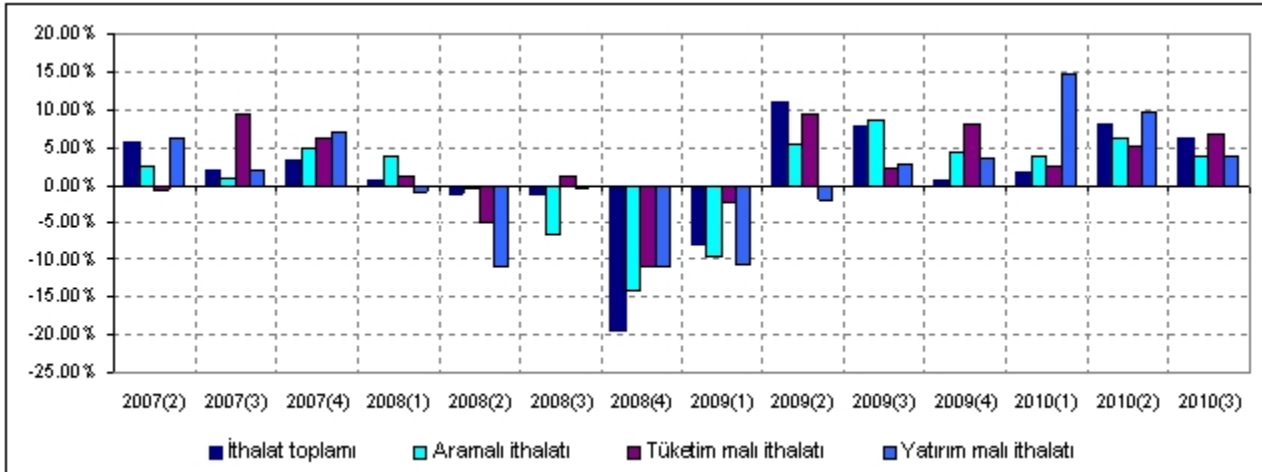
Bu süreçte ihracatçıların kur açısından bir desteği olmadığı ve kısa vadede olmayacağı, rekabeti arttırıcı yapısal reformların da seçim ertesine ertelendiği göz önünde bulundurulduğunda, önümüzdeki dönemde ithalatın ihracattan daha hızlı artmaya devam etmesi kaçınılmaz görünüyor. Bu durumda dış ticaret açığının artmaya devam etmesini bekliyoruz.

Şekil 5: Sektörlere göre çeyrekten çeyreğe ihracat 2010, 2. ve 3. çeyrek, yüzde değişim

Kaynak: TÜİK, Betam. Reel ve mevsimsellikten arındırılmış rakamlarla

Şekil 6: Altkalemlere göre çeyrekten çeyreğe ithalat değişim oranları

Kaynak: TÜİK, Betam. Reel ve mevsimsellikten arındırılmış rakamlarla